

- Dvořák, J. (1958): Vývoj stratigrafie křídového útvaru v oblasti Českého masívu. – Knih. Ústí. Úst. geol., 30. Praha.
- Fajst, M. (1961): Geologické a hydrogeologické poměry krystalinika a křídového útvaru jižně a jihovýchodně od Poličky. – MS Dipl. práce Přírodověd fak. Univ. Karlovy. Praha.
- Formanová, Š. (1992): Litologické a faciální poměry křídových sedimentů východně a jihovýchodně od Poličky. – MS Dipl. práce Přírodověd fak. Univ. Karlovy. Praha.
- Mísař, Z. (1960): Závěrečná zpráva o splnění výzkumného úkolu Českomoravská vysočina. – MS Geofond. Praha.
- Vajdík, J. (1978): Závěrečná zpráva – Východočeská a západomoravská křída. – MS Geofond. Praha.

Geologický ústav Akademie věd ČR, Rozvojová 135, 165 02 Praha 6

POSTAVENÍ BAŠSKÉHO SOUVRSTVÍ VE SLEZSKÉ JEDNOTCE

THE POSITION OF THE BAŠKA FORMATION IN THE SILESIAN UNIT

(25-12 Hranice, 25-14 Valašské Meziříčí, 25-21 Nový Jičín, 25-22 Frýdek-Místek)

Mojmír Eliáš

Outer Carpathians, Silesian Unit, Baška Formation, Albian-Campanian, Sedimentology, Facies

Bašské souvrství (Matějka - Roth 1949, 1955) se usazovalo v časovém intervalu $30 \cdot 10^6$ let od albu do campanu. Z chronostratigrafického hlediska tedy reprezentuje podstatný časový interval, který odráží sedimentační a paleogeografické podmínky bašského vývoje slezské jednotky v nejvyšší spodní a ve větší části svrchní křídý. Proto analýza jeho vývoje a vztahů k stejně starým litostratigrafickým jednotkám jak kelčského, tak i godulského vývoje poskytuje podklady pro lepší chápání faciálních vztahů ve slezské jednotce.

Matějka - Roth (1949, 1955) vymezili toto souvrství o mocnosti 400–500 m v jeho typové oblasti v Palkovických hůrkách, kde je dobře odkryté v opuštěných lomech v údolí Ondřejnice a v korytech jejích přítoků. Bašské souvrství je dále rozšířeno v Metylovických hůrkách a ve Štramberké vrchovině.

Toto převážně flyšové souvrství, z části tvořené alodapickými vápenci (Eliáš 1970, 1979) se pozvolna vyvíjí z chlebovického vývoje těšínsko-hradištského souvrství. Nástup flyšového vývoje (výskytu turbiditů jako dominantního znaku) není časově jednotný. V šupině Bílé hory v. od Štramberka a na sv. svazích Palkovických hůrek vystupují v nejspodnější části vrstevního sledu proměnlivě vápnité zelenošedé pelity, litologicky blízké obdobným horninám lhoteckého souvrství (Roth 1973). Ještě výše sahá tento pelitický vývoj v j. části rozšíření bašského souvrství, v Metylovických hůrkách a v okolí Janovic (Roth - Jurková 1967). Ve skupině Červeného kamene (j. od Kopřivnice) a v j. části Palkovických hůrek, podobně jako v okolí Kozlovické hůrky a Kazníčova je celá mocnost bašského souvrství vyvinuta ve flyšovém vývoji.

Roth - Hanzlíková (1963, in Buday et al. 1967), Menčík et al. (1983) a další kladou bázi bašského souvrství v typové oblasti do albu a synchronizují ji s bází lhoteckého souvrství v godulském vývoji. V Palkovických hůrkách je spodní část profilu bašským souvrství odkryta v opuštěném lomu na úpatí Zadní Babí hory (k. 546), 600 m sv. od koupaliště v Hukvaldech. Vyšší části profilu bašským souvrstvím bylo možno studovat v profilu Rybským potokem u osady Hutisko, v Bačově potoce v osadě Habeš a v některých, dnes již převážně opuštěných lomech (osada Habeš, pravý svah údolí Bačova potoka, lom 450 m s. od j. okraje Kozlovic na j. svahu Bačova kopce, k. 537, j. úpatí k. 418 Hůrka ve Vlčovicích aj.).

Nejvyšší části bašského souvrství je možno studovat především v opuštěných lomech v údolí Ondřejnice mezi Hukvaldy a Kozlovicemi a především v nejvyšší části profilu Bačovým potokem v okolí soutoku jeho pramenných větví, 380 m jz. od k. 495. Další instruktivní profil byl odkryt v dnes již částečně zavezeném lomu na s. okraji Metylovic, při silnici Palkovice-Metylovice. Podle původního vymezení Matějka - Roth (1949), Roth et al. (1962), Hanzlíková - Roth (1963) a další předpokládali, že bašské souvrství je od nadložního palkovického souvrství odděleno hiátem, který měl zahrnovat období turon-santon. Odkryvy ve zmíněných lomech, zvláště v koruně lomu v údolí Ondřejnice na jv. úpatí vrchu Hradisko (k. 507), které vznikly koncem šedesátých let sesutím svrchní části lomové stěny, prokázaly, že bašské a palkovické souvrství spojuje pozvolný přechod (Eliáš 1970). Podle tohoto vzájemného vztahu obou souvrství je možno svrchní hranici bašského souvrství klást do campanu.

Bašské souvrství v typickém vývoji je mapovatelné hlavně v z. části rozšíření slezské jednotky mezi údolními Sedlnice a Morávky, tj. ve vnitřní části slezské jednotky. Nejvýchodněji je lze sledovat do okolí Skalice a Janovic. Směrem k J bašské souvrství přechází do lhoteckého souvrství. Projevuje se to jednak zvýšenou vápnitostí jílovců

lhoteckého souvrství (s. svahy Ondřejníku mezi Lhotkou a Metylovicemi – částečně Matějka - Chmelík 1956) a výskytem poloh alodapických vápenců v nejvyšší části profilu lhoteckým souvrstvím (s. svahy Ondřejníku viz výše a vrch Buňávka, k. 419 na jz. okraji Hostašovic, kde jsou tyto vápence silicifikované) v podloží mazáckých (pestrých godulských) vrstev. V této oblasti nejsou zastoupeny silicifikované glaukonitové pískovce mikuszovického typu, význačné pro nejvyšší část profilu lhoteckým souvrstvím v j. části slezské jednotky.

Na S a V lemuje bašské souvrství vývoj černošedých, někdy zelenošedě šmouhovaných jílovců lhotecko-bašských vrstev, které popsali Matějka - Roth (1952, 1953) a Roth (1957) z okolí Staříče. Tento vývoj zjistil Menčík (1960) v pokračování bašského souvrství v jablunkovském okně v okolí Gūt a hlavní rozšíření mají mezi Novým Jičínem-Hranicemi a Kelčí. Byly dále nalezeny ve vrtech Jásenice 1 a Libhošť 1, 1a (Benešové - Eliáš 1968). Eliáš (1979) zařadil tyto vrstvy v sz. části slezské jednotky do kelčského vývoje jako jásenické souvrství (apt?, alb-spodní cenoman). Na v. svahu Libhošťské hůrky nad Závišicemi tyto vrstvy uzavírají polohu blokové akumulace se štramberskými vápenci (Libhošť 1a, 4,3–30,4 m).

Poněkud odlišný vývoj má bašské souvrství v šupině Kotouče ve Štramberku, v s. části Libhošťské hůrky a ve skupině Šostýna j. od Kopřivnice. V této oblasti se bašské souvrství vyznačuje výrazným hrubnutím a zvyšováním mocnosti poloh vápenců a silně vápnných pískovců do nadloží, přítomností brekciovitých vápnných pískovců (zářezy na z. svahu Kotouče, z. svahy Bílé hory a Zámecký vrch ve Štramberku). Spolu s blokovými akumulacemi štramberských vápenců (několik desítek metrů mocná poloha tvořící Zámecký vrch, k. 508 ve Štramberku) se vyskytují i ojedinělé olistolity štramberských vápenců (např. Raškova skála, j. svah k. 584 Pískovna, j. od Kopřivnice).

Psefiticko-psamitický vývoj má bašské souvrství v opuštěném lomu na s. svahu Libhošťské hůrky na okraji lesa, asi 300 m z. od k 499, j. od Libhoště. Tento vývoj se rovněž vyznačuje zvýšeným podílem brekcií a hrubě až středně zrnitých vápnných pískovců až metrových mocností.

Dosud není uspokojivě vyjasněna litostratigrafická příslušnost černošedých vápnných jílovců až jílovitých vápenců albsko-cenomanského stáří, které obklopují akumulace štramberských vápenců na Kotouči ve Štramberku, řazené do kotoučského vývoje těšínsko-hradištského souvrství. Obdobné vrstvy, spolu s metrovým olistolitem štramberského vápence, vystupují v okolí k. 308 v. od Rychaltic v zářezu silnice Příbor-Frýdek. Z pelitů obklopujících olistolity určil Vašíček (1978) spodnocenomanského belemnita.

Z provedené analýzy vyplývá, že typické flyšové bašské souvrství je vyvinuto ve vnitřní části slezské sedimentační pánve a do stran přechází na většině území do pelitů lhotecko-bašského souvrství. Dosud se s jistotou nepodařilo zjistit přínosové cesty pro typický bašský vývoj. Podle rozšíření sedimentů lze usuzovat, že přínosový systém existoval dále k z., z dnešního hlediska snad mezi Hranicemi a Novým Jičínem (výrazná afinita některých hornin dubského souvrství k horninám bašského souvrství v pánevním vývoji – Eliáš 1979) a že pánevní vývoj bašského souvrství tvořil lalok v hlubší části slezské pánve, který vyklíňuje směrem k v. do pelitů lhotecko-bašských vrstev. V území mezi Příborem, Kopřivnicí a Novým Jičínem je zastoupena hrubozrnná facie se sedimenty pískotoků, zrnitoků a skluzů spolu s turbidity, která reprezentuje úpatní vývoj jedné z facií bašského souvrství a má ve vyšších částech profilu bašským souvrstvím poněkud odlišný litologický vývoj. Je zřejmé, že v této oblasti již ve svrchní části bašského souvrství začala progradace hrubých klastik z bašské kordillery, která vyvrcholila při sedimentaci palkovického souvrství, již dříve. Tyto sedimenty zároveň indikují postupný zánik karbonátové sedimentace na bašské kordilleře, která je zdrojem celého tohoto komplexu. Ještě dále na z. (Eliáš 1979) tuto úpatní oblast lemuje svahová facie kelčského vývoje.

Literatura

- Buday, T. et al. (1967): Regionální geologie ČSSR, II/2, Západní Karpaty. – Ústř. úst. geol. Praha.
 Eliáš, M. (1970): Litologie a sedimentologie slezské jednotky v Moravskoslezských Beskydech. – Sbor. geol. Věd., Geol., 18, 7–80. Praha.
 – (1979): Facies and paleogeography of the silesian unit in the western part of the Czechoslovak Flysch Carpathians. – Věst. Ústř. Úst. geol., 54, 6, 327–339. Praha.
 Matějka, A. - Roth, Z. (1949): Předběžné poznámky ke geologii Moravskoslezských Beskyd. – Sbor. Stát. geol. Úst., 16, 293–328. Praha.
 – (1955): Předběžná zpráva o geologickém mapování okolí Štramberka. – Zpr. geol. Výzk. v R. 1954, 110–113. Praha.
 Menčík, E. et al. (1983): Geologie Moravskoslezských Beskyd. – Ústř. úst. geol. Praha.